

1- Sayın hocam, ilk olarak Çanakkale Savaşı'nın öneminden bahsedelim. Bizim tarihimiz açısından önemi malumu ilam olacağı için, dünya tarihi açısından önemine değinmek istiyoruz. Çanakkale Savaşı, dünyadaki siyasi ve askeri olaylara nasıl bir yön vermiştir?

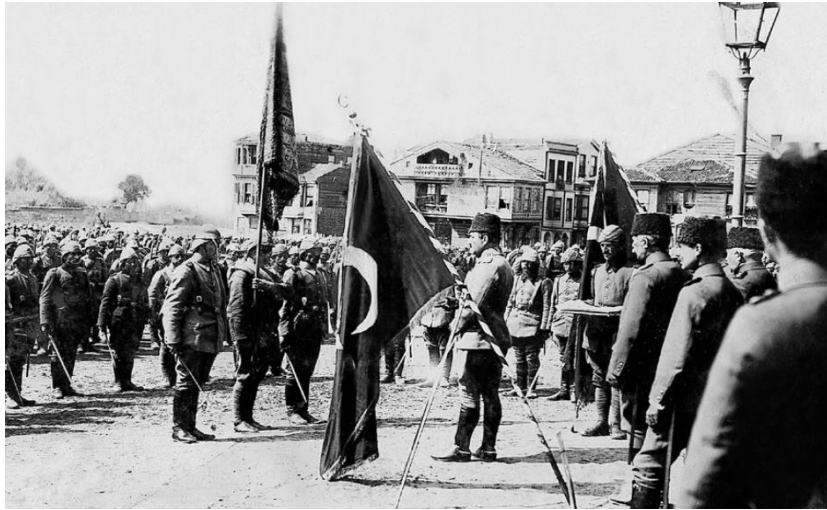
Öncelikle böyle önemli bir soruyla başladığımız için teşekkür ederim. Genel popüler anlatımda Çanakkale'nin tarihimizdeki öneminden bahsedilirken dünya tarihindeki önemi es geçiliyor nedense. Tabii ki tarihimizdeki yeri bilinecek ama Çanakkale Savaşı'nı önemli kılan husulardan biri Eylül 1914 başındaki Marne muharebesinden sonra 1.Dünya Savaşı'nın kaderini, seyrini değiştiren 2. büyük hareket olması. Çanakkale başta İngilizler olmak üzere herkesin hesaplarını altüst etti. Okuyuculara GeliboluyuAnlamak sitesinde yayınlanan “Çanakkale Savaşı ve Diplomasi” adlı yazımı başlangıç okuması olarak önerebilirim. Daha ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç var.

2- İtilaf Devletleri ile karşılaştırsak, Osmanlı Devleti'nin deniz ve karadaki tahkimatı ne şekilde oluşturuldu? Arada bir güç farkı olduğu malum, fakat hazırlıkların son safhasında, hangi taraf daha hazır gözüküyordu?

Çok açıktır ki; Çanakkale Savaşı hazırlık aşamasında müttefikler gizliliğe çok dikkat etmediler. İstihbarat faaliyetleri açısından Osmanlı tarafının da sürekli bilgi akışı olduğu gerçek. İskenderiye 'ye giden postalara “İstanbul Seferi Kuvveti” yazacak kadar niyetlerini açık etmişlerdi. 18 Mart'taki deniz hareketi ile 25 Nisan 1915 arasındaki süre Osmanlı tarafına kara savunmasını organize etme konusunda zaman kazandırdı. 18 Mart'taki büyük saldırıyla birlikte kara çıkarmasını yapsalardı sonuç farklı olabilirdi. Beşinci ordu henüz kurulmamış, savunma re-organize edilmemişti çünkü.

3- İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) Birinci Dünya Savaşı sırasında devleti yöneten esas unsur. Savaşta alınan yenilgilerden İTC sorumlu tutulurken, yine İTC yönetiminde kazanılmış olan Çanakkale Savaşı'nın başka unsurlara isnat edilmesinin sebebi nedir?

Çanakkale 1.Dünya Savaşı cephelerinin bir parçası. Birinci Dünya Savaşı yönetim açısından bütün olarak değerlendirilmeli. Dönemin hükümetinin eksileri ve artıları objektif olarak ortaya konulmalı. Türkiye'de özellikle 1DS tarihi bugünkü siyasi bakış açılarıyla, dünya görüşleriyle okunmaya çalışıldığı için bahsettiğiniz çelişkiler ortaya çıkıyor.

Alay'ın Sancağına Madalya Takılması Töreni,
Madalyayı İsmail Enver Paşa Veriyor

4- Çanakkale’de Alman askerlerinin varlığı, Türk ordusuna ve savaşın gidişatına nasıl etki etmiştir? Bu etkinin müspet ve menfi yönlerini bir teraziye koyacak olursak, hangi yön daha ağır basmaktadır?

Almanlar Çanakkale ve diğer 1.Dünya Savaşı cephelerinde Osmanlı'nın baş müttefiki ve silah arkadaşı. Yalnız Çanakkale'de de yer yer kendini belli eden, daha sonraki aylarda çok daha fazla günyüzüne çıkan gerçek, Alman tarafının ittifak ilişkisini daha çok bir emir-komuta zinciri içerisinde değerlendirmesi. Bunun olumsuz yansımalarını ise Çanakkale özelinde kara muharebelerinde görüyoruz. Türk ve nisbeten az sayıdaki Alman subaylar arası iletişim çoğunlukla sorunlu. Önemli bir kısmının görüşlerini oryantalist bakış açısı şekillendirmiş. Gültekin Yıldız Hoca'nın GeliboluyuAnlamak sitesinde de yayınlanan “Birleşik Harekat Tecrübesi Olarak Cihan Harbinde Türk-Alman Askeri İttifakı” harika makalesini konuyla ilgilenenlerin dikkatine sunmak isterim.

Öte yandan teknik destek gerektiren konularda (Özellikle Boğaz muharebeleri , denizaltı ve hava desteği açısından) Almanların yardımının savaşın seyrini etkileyebilecek düzeyde olduğunu görüyoruz. 18 Mart zaferinin kazanılmasında önemli pay sahiplerinden Anadolu Hamidiye'nin personelinin büyük çoğunluğu Almandı. Werle'nin Anadolu yakası İntepe'deki havan bataryası da 18 Mart zaferinde etkiliydi. Kritik görevleri başarıyla yerine getiren Nusret Mayın Gemisi ya da Goliath'ı batıran Muavenet-i Milliye torpidobotunda önemli sayıda Alman personel de vardı. Otto Hersing'in U-21 denizaltının Triumph ve Majestic'i batırması Arıburnu cephesindeki ordumuzu donanma bombardımanından kurtulmasını sağlamış, İngilizler bütün kuvvetli savaş gemilerini Mondros'a çekmişlerdi.

Savaş Sonrası Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Çanakkale Ziyareti
(Soldan Sağa Esat Paşa, II. Wilhelm, Enver Paşa, Johannes Merten)

5- Mustafa Kemal Bey'in savaş esasında Alman komuta heyetiyle ilişkileri ne şekilde cereyan etti? Onun hareketleri üzerinde ne gibi bir etkisi oldu?

Kur.Yarbay Mustafa Kemal Bey savaşın en başından itibaren Alman subaylarına mesafe koymuş, yeri geldikçe tartışmaktan, tavır koymaktan çekinmemiştir. Çanakkale özelinde Liman Paşa ile zaman zaman uyumsuzluk yaşadıklarını biliyoruz. 1 Mayıs harekatı öncesi Liman'ın kendisine gönderdiği kurmay subay Raymond'u kabul etmemiş, 3 Mayıs'ta İstanbul'a Liman von Sanders'in yönetimini eleştiren mektup yazmıştır. Keza Yarbay Wilmer'ı Kireçtepe'te fırçalamış, ceza vermek isteyen bir Alman subayına karşı kendi subayını korumuştur. Mustafa Kemal Almanların kendileri kadar ülkeyi düşünmediklerini her fırsatta belirtiyordu. İlginçtir; aralarında geçen o kadar tartışmaya rağmen Liman Paşa Mustafa Kemal 'in iyi , başarılı bir subay olduğunu belirtmekten geri durmamıştır.

Anafartalar Grup Komutanı Albay Mustafa Kemal,
İstanbul'dan Gelen Üyelerine Cepheyi Gösteriyor

6- Savaşta verdiğimiz şehit sayısı hem kamuoyunda, hem akademik dünyada daima bir tartışma konusu olagelmıştır. Bu husus hakkında bir malumat alabilir miyiz?

Bu konunun çözüldüğü zannedilse de kulağa hoş geldiğinden olsa gerek Çanakkale ve 250.000 şehit ifadeleri yanyana sık sık kullanılıyor. Zayıf ifade ile şehit ifadeleri karıştırılıyor. Gerçi 400.000 kişiyi boşu boşuna öldürdüler gibi saçmalıklar da var. Neyse konumuz o değil. Savaş sırasında çarpışmalarda şehit olan asker sayısı 55.000. Çanakkale Savaşı konusunda son dönemde yazılmış en iyi kaynaklardan biri olan Gürsel Göncü ve Şahin Aldoğan'ın yazdığı "Siperin Ardı Vatan"ı kaynak olarak aldığımızda hastalıktan dolayı ya da yaralanıp sonradan şehit olanlar da eklendiğinde 101.279 gibi bir rakam ortaya çıkıyor

7- Çanakkale Zaferi'ni mucizevi olaylara dayandırma çabası içindeki birtakım çevreler, Türk askerinin büyük bir yemek sıkıntısı çektiği gibi birtakım maddi iddiaların yanı sıra, Türk askerlerine evliyaların yardım ettiği gibi manevi iddialarda da bulunmaktadır. Bu gibi iddiaların ortaya atılmasının sebebinin nasıl okumak lazım? Bir tarihçi olarak bunları nasıl yorumluyorsunuz?

En çok üzüldüğüm noktalardan birisidir. İnsanımızın bazı yanlış bilgilerde ısrarını anlamak güç. Askerimiz illaki yemek sıkıntısı çekmek zorunda sanki. Çanakkale 'de beslenme açısından (zaman zaman yaşanan yoğun çarpışmaların aksatmaları haricinde) sıkıntı yok. Payitahta çok yakın bir merkezde de böyle bir sıkıntı yaşanması beklenmez zaten. Savaşın sonraki yıllarında ciddi lojistik sorunlar ortaya çıkıyor.

Öte yandan Çanakkale'deki, maneviyatı anlamak için illaki uydurma evliya hikayeleri ya da gerçeküstü doğa olayları anlatılmak zorunda... Oysa Çanakkale Savaşında çarpışan Mehmetçiğin maneviyatını anlamak için bu tip masallara , menkıbelere gerek yok ki. Bunu anlatanlar, farkında değiller herhalde, Çanakkale gibi dehşetengiz bir mücadeleyi karikatürize hale getiriyorlar. Öte yandan Çanakkale İslami söylemin en üst düzey komutanlarca bile (buna Almanlar da dahil) yoğun olarak kullanıldığı bir savaş Çünkü öyle bir ortamda, karşı tarafın devasa bir ateş gücü üstünlüğüne sahip olduğu bir durumda askeri manevi bir motivasyonla birarada tutuyor. Mustafa Kemal Paşa'nın 1918'de bir röportajda Ruşen Eşref'e anlattığı “Bombasirtı Vakası” yine Geliboluyuanlamak sitesinde yayınladığımız Kazım Karabekir'in Kurban Bayramı mesajı dini değerlere yapılan vurguları göstermesi açısından önemli bir örnek. Okurlarımıza Mustafa Birol Ülker Bey'in “Çanakkale'de Asker İmamlar” adlı makalesini bulup okumalarını kesinlikle öneririm.

8- İtilaf Devletleri'nin deniz hareketindeki zaferine kesin gözle bakan İstanbul'daki bazı azınlıklar, hareket haberi alındığında kutlama hazırlıklarına başlamışlardı bile. Bu esnada İstanbul'daki Türk ahalinin halet-i ruhiyesini tahmin etmek mümkün. Peki zafer Türk tarafının olunca, bunun İstanbul'a tesiri ne şekilde oldu?

Doğrudur. 1915 İstanbul'u bugünkünden çok daha kozmopolit bir şehirdi. Şehrin yarısının gayrimüslim olduğunu düşünürseniz tavırlarını tahmin etmek güç değil. Azınlıkların önemli bir kısmı İtilaf devletleri zaferine kendilerini hazırlamışlardı. Türk tarafının sevinci Balkan Savaşı'nın acı hatıraları daha bitmemişken müthiş bir moral kazandırdı. Nisan ayında KütulAmare zaferi haberi bu sevinci katladı

İtilaf Devletleri, Yarımada'yı Terk Ederken Kıyıda Bıraktığı Malzemeleri İmha Ediyor

9- Çanakkale Savaşı sonrası, genel savaşta yenilince Mondros Mütarekesi ile İstanbul'un işgâl metnini de imzalamış olduk. Bu bazıları için, yanlış bir biçimde Çanakkale'de kazanılan zaferin küçümsenmesine sebep oldu. Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sıklıkla duyarsınız. “Çanakkale geçilemedi de ne oldu sanki? İngilizler üç yıl sonra yine İstanbul'a geldiler” Bir kere tarihi olaylar bu şekilde yorumlanmaz. 1915'in dünya konjontürü ile 1918'in aynı mıydı? İkincisi, Mondros diploması tarihimiz açısından kötü bir anlaşmadır. İtilaf devletleri kendi güçleriyle Çanakkale boğazını geçebilmiş değiller ki. 1.Madde İngilizleri İstanbul'a adeta davet ediyordu. Padişah Vahdettin'in İttihat Terakki'den kurtulmak için bu yola başvurduğu , yeni kurulan hükümetin bir an önce barış istediğini biliyoruz. İtilaf Devletlerinin 1918'de Çanakkale'yi geçebilmelerini bu dinamikler ışığında değerlendirmek lazım. Ayrıca 1918'deki İngiliz kamuoyu artık savaş yorgunu, mücadeleyi daha fazla sürdürebilecek durumda değildi. Yunanlara verdiği destekle Türkiye üzerindeki hakimiyeti sürdürmeye çalıştılar.

10- Hocam son olarak, 2019 itibarıyla, Çanakkale Savaşı hakkında yapılan araştırmaların yeterli ve tatmin edici olduğunu düşünüyor musunuz? Önümüzdeki süreçte tarihçiler ve araştırmacılar hangi konular üzerine yoğunlaşılmalı?

Çanakkale Savaşı uzun süre ağırlıklı olarak kahramanlık menkıbeleriyle ya da sadece Mustafa Kemal Atatürk'ün savaşta oynadığı rol üzerinden anlaşılmaya çalışıldı. Oysa 1.Dünya Savaşı'nın kaderini değiştiren Çanakkale'ye daha geniş perspektiften bakmaya ihtiyaç var. Ne mutlu ki ülkemizde askeri tarih alanında önemli çalışmalar giderek artıyor. Bunun yansımalarını da görüyoruz. Savaşın askeri, uluslararası siyaset ve kültürel yönlerini ele alan nitelikli eserler çıkacağına inanıyorum. Özellikle Batı cephesi ve 1. Dünya Savaşı içerisindeki rolü ile ilgili daha çok çalışma yapılmalı. Öğreneceğimiz çok şey var.

3. Kolordu Komutanı Esat Paşa,
Cephedeki Mekanında Karargah Subaylarıyla Birlikte

Değerli düşünceleriniz için teşekkür ediyoruz, şeref verdiniz hocam.

Ben teşekkür ederim. Yeni başladığımız yaygın hayatınızda başarılar diliyorum.